

פרשת יתרו
גיליון 131 | התשע"ה
שבת שלום
ומבורך
ובשורות טובות!

אשכול יוסף

חידושים נפלאים ועונג שבת בפרשת השבוע
מאת הצ"י רבי יוסף חי סימן טוב שליט"א מחה"ס "כרם יוסף"
ראש ישיבת הנותנידים "אור התורה" ליוני דפגרא לצעירים מצטיינים ירושלים ת"ו

בברכת רבותינו הגאונים ראשי הישיבות, ר"י "פורת יוסף" הגאון רבי נושה צדקה שליט"א הגאון רבי TIT כהן שליט"א ר"י "חברון"

יישוב א' - רק על ביאת האדם בגלגול נאמר שטוב לו שלא היה נברא

יש להוסיף בזה קושיא גדולה, היאך אמרו שנוח לו לאדם שלא היה נברא, והלא העונש הגדול והנורא ביותר שנפש האדם נכרתת מהעולם כמבואר ברמב"ם (הל' תשובה), וממילא אף שהאדם בבואו לעולם הזה יש לו יצר הרע, ועלול לחטוא, אף אם יחטא וימות ברשעו, משפט רשעים בגיהנם י"ב חודש ואחר תיקונה עולה נשמתו לגן עדן, כמאמר התנא בעדיות (פ"ב מ"י) ובגמרא שבת (לג:). וכן מבואר בע"ז (יז). וביאר הר"ן (דף ד'. מדפי הרי"ף) שאותם רשעים שיש להם רוב עוונות אינם נידונים בגיהנם לעולם, אלא י"ב חדש בלבד ואח"כ עולין פושעי ישראל בגופן חמור דינם שלאחר י"ב חדש גופן כלה ונשמתן נשרפת. ואם כן מוטב לאדם שיברא, ואף אם ירשע קצת ידונו אותו י"ב חודש בגיהנם ותתקן נשמתו, מאשר היתה נשמתו נכרתת מהעולם לגמרי.

שהרי בודאי רובא דפושעי ישראל לא נידונים בגיהנם יותר מ"ב חודש, ולבסוף נחצבת נשמתם בגן עדן, וכבר כתב הרמ"א (סי' שע"ו) שאין אומרים קדיש על אביו או אמו יותר מאחד עשר חדשים שלא להחזיקו כרשע, וכמבואר בסוף מסכת חגיגה (כוז). אמר ריש לקיש אין אור של גיהנם שולטת בפושעי ישראל, קל וחומר ממזבח הזהב, מה מזבח הזהב שאין עליו אלא כעובי דינר זהב, כמה שנים אין האור שולטת בו, פושעי ישראל שמלאין מצות כרמון, דכתיב (שיר השירים ד') "כפלה הרימון רקתך", אל תקרי רקתך אלא רקנין שבך, על אחת כמה וכמה, [ועיין שם בתוספות].

"כבד את אביך ואת אמך למען יאריך ימיך על האדמה אשר ה' אלוהיך נותן לך"

משורשי מצות כיבוד אב ואם, שראוי לו לאדם שיכיר ויגמול חסד למי שעשה עמו טובה, ולא יהיה נבל ומתנכר וכפוי טובה, שזו מידה רעה ומאוסה בתכלית לפני אלהים ואנשים. ושיתן אל ליבו כי האב והאם הם סיבת היותו בעולם, ועל כן באמת ראוי לו לעשות להם כל כבוד וכל תועלת שיוכל, כי הם הביאוהו לעולם, גם יגעו בו כמה יגיעות בקטנותו. וכשיקבע זאת המידה בנפשו יעלה ממנה להכיר טובת האל ברוך הוא, שהוא סיבתו וסיבת כל אבותיו עד אדם הראשון, ושהוציאו לאויר העולם וסיפק צרכו כל ימיו, והעמידו על מתכונתו ושלמות אבריו, ונתן בו נפש יודעת ומשכלת, שאלולי הנפש שהננו האל יהיה כסוס כפרד אין הבין, ויערוך במחשבתו כמה וכמה ראוי לו להזהר בעבודתו ברוך הוא, [ספר החינוך מצוה ל"ג].

אמרו רבותינו ז"ל (ירושלמי פאה פ"א ה"א) שכל מצוות הבן על האב ואם, הוא פרעון חוב שהבן חייב לפרוע לאביו ולאמו הטובות שגמלוהו. ומי שאינו מכבדם, נקרא רשע, דכתיב (תהילים ל"ז, כ"א) לזה רשע ולא ישלם. ואם כן בכלל הפרעון, שיאהוב אותם אהבה עזה כדרך שהיו אוהבים אותו ולא יהיו עליו לטורה ולמשא, [חיי אדם ה"א כלל ס"ז, וע"ש עוד מ"ש בזה].

היאך חיוב כיבוד הורים הוי מדין הכרת הטוב והלא מוטב לאדם שלא היה נברא?

ראיתי מקשים קושיא נפלאה, ומצאתי שהקשה כן החת"ס, דכיון שחיוב כיבוד הורים הוי מדין הכרת הטוב כמבואר, וכן משמע ברמב"ן (פרשת קדושים), וכן כתב הרמב"ם (פאה פ"א מ"א) שמצות כיבוד אב ואם, היא מהמצוות שהם בתקינות יחסי אדם זה עם זה. אם כן היאך שייך לומר שמצות כיבוד אב ואם הוי מדין הכרת הטוב, והלא ידועים דברי הגמרא בעירובין (ג:), תנו רבנן שתי שנים ומחצה נחלקו בית שמאי ובית הלל, הללו אומרים נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא, והללו אומרים נוח לו לאדם שנברא יותר משלא נברא. נמנו וגמרו, נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא, עכשיו שנברא, יפשפש במעשיו לבדוק עבירות שבידו, ויתודה וישוב בתשובה. ומכאן ואילך ימשמש במעשיו, אם בא מצוה לידו יחשב הפסד מצוה כנגד שכרה, שלא יניח לעשותה בשביל ההפסד, שהרי שכרה עתיד לבוא, ואם באת לידו עבירה, יחשב שכרו שמשותכר בה עכשיו כנגד הפסדה העתיד ליפרע ממנו, (גמ' ורש"י).

ולפי זה קשה דכיון שנמנו וגמרו שמוטב היה לאדם שלא נברא יותר משנברא, וידוע שמוטעם זה אנו מברכים שלא עשני אשה ולא מברכים ברוך שעשני איש, כי טוב לו לאדם שלא נברא, אם כן לא שייך כלל חיוב הכרת הטוב להוריו, כי לכאן טוב יותר היה שלא היו מביאים אותו לעולם, מאשר הביאוהו לעולם?

זכור את השבת:

מסבת "מגילה" לומדים עם "כרם יוסף"!

עצם בריאת האדם טובה לו, ולא נחלקו ב"ש וב"ה אלא לעניין הדרך המובחרת לעבודת השי"ת

עוד נראה ליישב על פי מה שהביא בספר דרושי אמרי זאב (מהמגיד דווילקא בלאדז, הביאו בשו"ת ציץ אליעזר חלק י"ח סי' ס"ד) ששמע מפי קודשו של הגאון רבי ישראל סלנטר זצ"ל ביאור מחלוקת בית שמאי ובית הלל, שכו"ע מודים שעצם בריאת האדם שנשמתו ירדה לעולם הזה טובה היא לו, ולא נחלקו ב"ש וב"ה אלא לעניין הדרך המובחרת לעבודת השי"ת.

דהנה ישנם שני דרכים בעבודת השי"ת, האחד שיהיה סגור ומסוגר בחדר יומם ולילה לעסוק בתורת ועבודת ה' באמת, ויצא ידי חובתו למקום, אך הוא כמו שלא נברא, שהעולם לא יהנו ממנו כי אינו מעורב עם הבריות. ויש דרך נוספת, שתהיה דעתו מעורבת עם הבריות לדאוג להן ולקרבת לתורה, והיא קשה מהראשונה, כי בזה צריך לעמוד בהרבה נסיונות. ובזה נחלקו ב"ש וב"ה אם נוח לאדם לבוא לעוה"ב בחלק "שלא נברא", לישב סגור ומסוגר לעסוק בתורת ה', או להיות מעורב עם הבריות, ונמנו וגמרו, שנוח לו לאדם שלא נברא, כלומר שזו הדרך הקלה לעבודת ה' מלהיות נברא ומעורב עם הבריות, אמנם עכשיו שנברא ומעורב עם הבריות, [יש להוסיף דהיינו שמוכרח לכך כדי לקרב העם לה' ולהרביץ בהן תורה ויראה], יזהר לפשפש במעשיו לעמוד בנסיון קשה זה, להיות נוח לבריות וגם לצאת ידי שמים.

יישוב ד'

לא ימלט מהאדם הנאות וטובות בעוה"ז

מצינו גבי חיוב הכרת הטוב מפורש בתורה שאף אדם שציער הרבה את חברו, אם הטיב עימו מעט מחוייב להכיר לו טובה, כמו שנאמר (דברים כ"ג ח') "לא תתעב מצרי כי גר היית בארצו", וכן כתב שם רש"י: "לא תתעב מצרי" מכל וכל אף על פי שזרקו זכוריהם ליאור, לפי שהיו לכם אכסניא בשעת הדחק. ובגמרא (ברכות סג:) פתח ר' יוסי בכבוד אכסניא ודרש, ומה מצרים שלא קרבו את ישראל אלא לצורך עצמן שנא' (פרשת ויגש) "ואם ידעת ויש בם אנשי חיל ושמחת שרי מקנה על אשר לי" אמרה תורה לא תתעב מצרי כי גר היית בארצו, המארח ת"ח בתוך ביתו ומאכילו ומשקהו ומהנהו מנכסיו על אחת כמה וכמה. ועיין עוד ב"ק (צב:).

ולפי זה אף אם נניח שמוטב לאדם שלא היה נברא, וכלפי זה לא הטיבו ההורים לבנם, מכל מקום מחוייב הוא להם בהכרת הטוב על שמהמתם יש לו כמה טובות והנאות בעוה"ז, כי לולא שהיה בא לעולם הזה לא היו לו אותם טובות והנאות, ועל אחת כמה וכמה אם גידלוהו. ויישוב זה הוא אמת לאמיתתה של תורה.

יישוב ה'

חיוב כיבוד הורים הוא גם גזירת הכתוב ובין המצוות שבין האדם לקונו, כמבואר בדברי מרן החיד"א (פני דוד, וישב) שמתעם זה אף שיצחק ודאי מחל ליעקב, נענש על מצות כיבוד הורים, וכמבואר בס' הסידים (סימן תקע"ג), וכן היה מורה ובא מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל שלא מסתבר לומר שגדר מצות כיבוד הורים הוא מדין הכרת הטוב גרידא.

צא ולמד ממה שכתב בחי' תורת חיים (עירובין יט.): "מי שלא שב כל ימיו ומת ברשעו, משמע בזה"ק (זו"ח פרשת לך לך) שיש לו תקנה בתשובה אחרי מותו, כשיורד לגיהנם ונידון שם, ועל ידי היסורין חוזר שם בתשובה צועק ובוכה ומתחרט על חטאיו ומצדיק עליו את הדין, ואז הקב"ה מרחם עליו ומעלהו משם אחרי שקבל דינו וענשו.

ומכח זה עלה בדעתי לפרש בס"ד שכל מחלוקת בית שמאי ובית הלל היתה רק על עצם חזרת האדם בגלגול לעולם הזה, אם מוטב לאדם שנברא מחדש ובא פעם נוספת לעולם בגלגול, או מוטב לו יותר שלא היה נברא כי שמא יקלקל יותר ממה שיתקן, ומוטב היה לו להשפט בגיהנם ולעלות לגן עדן, ועל זה נמנו וגמרו שמוטב לאדם שלא בא בגלגול.

ועל פי זה מיושב מה שמובא בגמרא מחלוקת דאמרי לה יפשפש במעשיו היינו בעבירות שבידו, ואמרי לה ימשמש במעשיו דהיינו מכאן ואילך, וכל ימי לא הבנתי פשט מחלוקת זו, שהרי צריך גם לפשפש במעשי העבר וגם למשמש במעשי העתיד, ובמה נחלקו, אך לאור האמור גם זה מובן כמין חומר, והיינו שנחלקו בגמרא שעתה שהאדם בא חזרה לעולם בגלגול, האם צריך לחקור ולפשפש במה שחטא בגלגול הקודם לתקנו, וזה דעת המאן דאמר יפשפש במעשיו, וידוע בשם האריז"ל שדבר שהאדם מרגיש בו קושי מיוחד שהיצר מסיתו מאד, סימן הוא שבא לתקן דבר זה. או שמא די בכך שימשמש במעשיו של גלגול זה, וזה דעת המאן דאמר הסובר ימשמש במעשיו.

אחר כל הדברים האלה מיושב היטב מה שהקשינו מתחילה היאך שייך חיוב הכרת הטוב כלפי ההורים, והלא מוטב היה לאדם שכלל לא היה בא לעולם, אך לאור האמור יש לומר דודאי שייך סברא של הכרת הטוב כלפי ההורים, כי מסתמא גם הוריו של אדם הם שורש נשמת הוריו בגלגולו הראשון, ונמצא שחייב הוא להוריו חיוב גדול של הכרת הטוב שהביאוהו לעולם, כי על עצם הבאתו לעולם בפעם הראשונה, מוטב לו לאדם שבא לעולם, כמו שנתבאר.

יישוב ב'

הבן במעשיו גורם לעצמו שמוטב שלא היה נברא

התוספות בעירובין (יג:) ביארו שכל מה שנאמר בגמרא שנוח לו לאדם שלא נברא היינו דוקא בסתם בני אדם, אבל צדיק אשריו ואשרי דורו, והגם שחיוב כיבוד הורים שייך גם על מי שאינו צדיק, ולדעת כמה ראשונים ומרן השו"ע (יור"ד סי' ר"מ סעיף י"ח) יש חיוב לכבד את אביו ואמו אף אם הם רשעים. מכל מקום יש לומר שרק מכח מעשה האדם עצמו טוב לו יותר שלא היה נברא, אבל מצד עצם הילודה ודאי טוב לו יותר שנברא, שיכול היה לשמר מעשיו ולנחול חיי עוה"ב, כי לכל אדם יש בחירה ורשות נתונה לו להטיב או להרע כמו שהאריך הרמב"ם בהל' תשובה, ולפי זה פשוט שיש על האדם חיוב לכבד הוריו, כי הם אינם אשמים במה שאינו צדיק, דאינו פטור מידי חיובו כלפיהם שהטיבו עימו להביאו לעולם הזה, דהם עשו עימו טובה, שיכול היה להטיב מעשיו, והוא הרע את מעשיו, ואינו יכול לגרוע אלא רק לעצמו לבדו.